

KNIŽNICE PREŠOVSKÉHO SAMOSPRÁVNEHO KRAJA VČERA A DNES

MGR. ET MGR. IVETA HURNÁ

The Prešov Region is the second-largest region by area in Slovakia. There are 232 public libraries, they have a total of 76,721 readers and the library fund consists of 2,153,549 library units. The libraries of the Prešov self-governing region are cultural public-community institutions that try to increase their position by introducing modern technological conveniences, modernizing the premises, and the level of library information services provided. They put great emphasis on improving electronic services for users, communication, and promotion of activities. The priority of libraries is the support of children's reading literacy and habits, satisfying the reading interests and needs of the population, the development of leisure activities for active education and recreation. Almost every library has big plans for the future associated with new interesting projects.

Keywords: public libraries, library information services, library fund, absence and in-house book loans, readers, events, projects

 iveta.hurna@kniznica-poh.sk
 Krajská knižnica
P. O. Hviezdoslava, Prešov
 <https://www.kniznica-poh.sk/>

Prešovský kraj je podľa rozlohy druhým najväčším krajom na Slovensku. Tvoria ho historické regióny severného, stredného a čiastočne južného Spiša, horného a dolného Šariša a horného Zemplína. V kraji je 232 verejných knižníc, spolu evidujú 76 721 používateľov a ich knižničný fond tvorí 2 153 549 knižničných jednotiek.

Knižnice plnia vo svojich mestách a regiónoch dôležitú úlohu. Okrem toho, že ponúkajú svojim návštevníkom širokú škálu literatúry, tlačovín a ďalších médií, snažia sa byť zjednocujúcou silou v komunitách, kde pôsobia, miestom, kde majú prístup všetci občania. Vytvárajú im tu podmienky na stretávanie, sebavzdelávanie, ale i na pokojné čítanie a oddych. V mnohých komunitách po celom svete sú knižnice stále jediným miestom, kde môže každý, bez ohľadu na svoje vzdelanie či zručnosti, získať prístup k informáciám. Knižnice zaujímajú nezastupiteľné miesto v rozvoji miest, obcí a znalostnej ekonomiky a verejnosť ich vníma ako tretie bezpečné miesto po škole a domove.

Počet verejných regionálnych knižníc Prešovského samosprávneho kraja sa od 1. januára 2019 zvýšil o jednu knižnicu, a to zriadením Knižnice Jána Henkela v Levoči, ktorá bola do konca roku 2018 Mestskou knižnicou mesta Levoča.

Knižnice Prešovského samosprávneho kraja sú kultúrne verejno-komunitné inštitúcie, ktoré poskytujú prístup k tradičným aj novým knižnično-informačným zdrojom a službám jednotlivcom i rôznym sociálnym skupinám. Svoje postavenie sa snažia upevňovať uplatňovaním nových technológií, modernizáciou priestorov a skvalitňovaním knižnično-informačných služieb. Veľký dôraz kladú na zlepšovanie elektronických služieb pre používateľov, komunikáciu a propagáciu svojej činnosti. Prioritou súčasných knižníc je podpora čitateľskej gramotnosti a čitateľských návykov u detí, uspokojovanie čitateľských potrieb a záujmov občanov a rozvoj aktivít zameraných na vzdelávanie, prospešné trávenie voľného času a na oddych.

V roku 2019 tvorilo knižničné fondy verejných regionálnych knižníc Prešovského samosprávneho kraja 789 422 knižničných jednotiek. Regionálne knižnice disponujú živým aktuálnym fondom a novými knižnými titulmi. Akvizícia knižného fondu formou nákupu nových knižných titulov (prírastky knižničných jednotiek) je hlavnou podmienkou zabezpečenia kvalitných knižnično-informačných služieb pre registrovaných používateľov knižníc

a potenciálnych nových čitateľov. Druhoradým faktorom prírastkov knižničných jednotiek je realizácia výpožičiek a podujatí zameraných na podporu čitateľských aktivít, zážitkového čítania, tvorivých dielní, celoživotného vzdelávania používateľov a návštevníkov knižníc a aktívneho trávenia voľného času.

Regionálne knižnice kraja vyčlenili v roku 2019 na nákup knižničného fondu finančné prostriedky vo výške 296 365 €. Úrad Prešovského samosprávneho kraja poskytol na nákup nových kníh pre všetky regionálne knižnice účelovú finančnú dotáciu vo výške 95 500 €. Pracovníci oddelení akvizície a spracovania knižného fondu regionálnych knižníc okrem toho pravidelne využívajú rôzne zľavy internetových kníhkupectiev (akciové, množstvom, výstavné a pod.), aby zabezpečili efektívny nákup knižničných jednotiek za čo najvýhodnejšiu a najnižšiu cenu. V roku 2019 predstavoval celkový prírastok knižničných jednotiek v regionálnych knižniciach Prešovského samosprávneho kraja 32 342 knižničných jednotiek.

V roku 2019 sa vo verejných regionálnych knižniciach Prešovského kraja absenčne aj prezenčne vypožičalo celkovo 1 523 871 knižničných jednotiek. Najvyšší priemerný počet výpožičiek na 1 obyvateľa dosahuje regionálna knižnica v Starej Ľubovni (8,26) a po nej regionálna knižnica vo Vranove nad Topľou (8,10). Najvyšší priemerný počet výpožičiek na 1 používateľa zaznamenávajú v regionálnej knižnici s krajskou pôsobnosťou v Prešove (48,06) a v regionálnej knižnici vo Vranove nad Topľou (39,58).

V roku 2019 bolo vo verejných regionálnych knižniciach Prešovského kraja 41 185 registrovaných používateľov. Knižnice ponúkajú rôzne formy zvýhodneného členstva – rodinné zápisné, bezplatné ročné zápisné počas rôznych akcií alebo pri rôznych príležitostiach (napr. *Deň Prešovského samosprávneho kraja*, *Deň sv. Valentína*, *Deň detí*, *Týždeň slovenských knižníc* a pod.).

Členstvo v knižniciach súvisí s celkovým vývojom demografickej krivky. Knižovníci sa často stretávajú s tým, že jeden preukaz používajú viacerí čitatelia, najmä rodinní príslušníci a študenti.

Popularita knižníc sa udržiava najmä prostredníctvom médií a moderných informačných technológií, internetu a sociálnych sietí. Veľmi dôležitým faktorom pri získavaní používateľov je individuálny prístup knihovníkov ku každému používateľovi, pravidelné a dostatočné dopĺňanie knižničného fondu, marketing knižnice a propagácia jej služieb.

Počet používateľov v roku 2019 medziročne vzrástol vo všetkých regionálnych knižniciach a zvýšil sa najmä podiel detí do 15 rokov na celkovom počte používateľov. Z regionálnych knižníc registruje najvyššie percento detí z celkového počtu používateľov Podduklianska knižnica vo Svidníku, ktorá poskytuje knižničné služby aj formou Bibliobusu so zastávkami pri obecných úradoch regiónu.

Návštevnosť v knižniciach je pozitívnym javom aj napriek tomu, že čoraz viac používateľov využíva elektronickú komunikáciu s knižnicou (informácie na webovej stránke a na sociálnych sieťach, referenčné a e-mailové dopyty, online chat). Svoje knižničné kontá si individuálne sledujú cez internet, výpožičky si predlžujú prostredníctvom online katalógu a samostatne si vytvárajú rešerše. V minulosti museli prísť kvôli takýmto službám do knižnice. Dnes ich môžu využívať online, čo zvyšuje flexibilitu poskytovaných služieb a komfort používateľov a návštevníkov knižníc.

V roku 2019 registrovali verejné regionálne knižnice v Prešovskom kraji celkovo 526 032 návštevníkov, ktorým boli poskytnuté knižnično-informačné služby alebo sa zúčastnili na podujatiach organizovaných knižnicami. Kultúrno-vzdelávacie podujatia sú už neodmysliteľnou súčasťou knižničnej práce. Knižnice organizujú aktivity a netradičné podujatia na podporu a propagáciu čítania a literatúry. Väčšina podujatí je určených pre deti a mládež a zameriava sa na rozvoj čitateľskej gramotnosti. Patria k nim tvorivé dielne, zážitkové čítanie, dramatizácie rozprávok a povestí, kvízy, literárne súťaže, *fablab* – priestor nových nápadov, realizácia tvorivých techník, práca na 3D-tlačiarňi a pod.

Okrem besied a hodín informačnej výchovy sa v knižniciach čoraz viac rozvíjajú komunitné aktivity zamerané na rôzne záujmové skupiny. Ide napríklad o informačné vzdelávania – kurzy pre seniorov, nezamestnaných, znevýhodnených, klubové stretnutia a pod. Treba zdôrazniť jedinečnosť knihovníckych podujatí, ktoré dávajú príjemcom, či už deťom alebo dospelým, určitú pridanú hodnotu, aby ich zaujali, oslovili a podnietili ich čitateľské, vzdelávacie a záujmové potreby. Knižnice stále evidujú na podujatiach vysokú návštevnosť. Podstatné je, že rozhoduje nielen počet uskutočnených podujatí, ale predovšetkým ich kvalita, zážitok, atmosféra a zážitok. Práve to láka do knižníc stále viac používateľov. V roku 2019 sa v regionálnych knižniciach Pre-

šovského samosprávneho kraja uskutočnilo 3 972 podujatí. So zvýšeným počtom podujatí sa zvýšila aj návštevnosť knižníc, ktoré zaznamenali celkovo 101 399 návštevníkov.

Krajská knižnica

P. O. Hviezdoslava v Prešove

patrí medzi krajské knižnice s najväčším počtom regionálnych knižníc v kraji. Knižnično-informačné služby poskytuje širokému okruhu čitateľov z celého kraja v štyroch sídliskových pobočkách mesta a piatich odborných oddeleniach, ktoré sa nachádzajú na Hlavnej ul. mesta. Knižnica získala v roku 2015 za dlhoročnú prácu v oblasti kultúry a angažovanosť v komunitných aktivitách *Cenu predsedu Prešovského samosprávneho kraja*.

Knižnica je už dlhodobo hlavným organizátorom viacerých významných podujatí – medzinárodného literárneho festivalu *Prešov číta rád*, festivalu na podporu rodinného čítania detí *Zvedavé čítanie*, odborného podujatia pre knihovníkov v rámci Slovenska *Prehliadka knižničných podujatí* a i.

Okresná knižnica Dávida

Gutgesela v Bardejove

plní úlohu regionálnej i mestskej knižnice zároveň. V spolupráci s mestom Bardejov a Centrom sociálnych služieb realizuje pravidelné výmeny kníh v Centre sociálnych služieb v Bardejove, čo umožňuje seniorom aktívne využívať svoj voľný čas, získavať nové vedomosti a upevňovať si pozitívny vzťah ku knižnici.

Knižnica má svoju pobočku aj v Bardejovských kúpeľoch, kde si kúpeľní hostia môžu vypožičať knihy a časopisy, a tak si spríjemniť liečebný pobyt.

Dôležitá je tiež aktívna účasť knižnice na regionálnom rozvoji v oblasti celoživotného vzdelávania a cestovného ruchu v rámci miest UNESCO.

Vihorlatská knižnica v Humennom

sídlí v peknom a pokojnom prostredí na okraji pešej zóny v mestskej časti Centrum pri rieke Laborec. Ide o jedinečnú účelovú budovu knižnice v rámci Prešovského samosprávneho kraja s rozlohou takmer 2 000 m². V rámci komunitných aktivít ponúka priestor na voľnočasové a vzdelávacie aktivity, spoločenské podujatia, kultúru i kreatívne

činnosti a umožňuje ľuďom nadväzovať neformálne kontakty s ostatnými členmi komunity.

Knižnica Jána Henkela

v Levoči sa stala ďalšou regionálnou knižnicou v Prešovskom kraji, čo ovplyvnilo aj jej činnosť. Knižnica sa zameriava nie

len na budovanie živého knižničného fondu s kvalitným obsahom, ale aj na organizovanie zaujímavých podujatí. Jej víziou je stať sa modernou bezbariérovou knižnicou 21. storočia so zrekonštruovanými účelnými a príťažlivými priestormi.

Podtatranská knižnica

v Poprade je výnimočná vďaka blízkosti Vysokých Tatier a cezhraničnej spolupráci s knižnicami v Poľsku – s Centrálnou

horskou knižnicou Poľského turisticko-vlastivedného spolku (poľ. *Polskie Towarzystwo Turystyczno-Krajoznawcze*, PTTK) v Krakove a s Knižnicou Tatranského národného parku (poľ. *Tatrzański Park Narodowy*, TPN) v Zakopanem. V tejto súvislosti sa knižnica zameriava na tvorbu regionálnych bibliografických a faktografických databáz, súbežnej regionálnej bibliografie a na propagáciu medzinárodnej knižnej tvorby. Má vybudované príťažlivé a moderné oddelenia a pobočky s priestormi vyhovujúcimi používateľom všetkých vekových kategórií, ktoré sú umiestnené v najväčších lokalitách mesta so stálym čitateľským zázemím.

Keď Podtatranská knižnica v Poprade zakúpila v minulom roku 3D tlačiareň, nikto nemohol vedieť, aké dôležité bude jej využitie počas tohtoročnej pandémie na Slovensku. Pridala sa k tým, ktorí bezplatne pomáhali tlačiť ochranné štíty aj pre zamestnancov knižníc Prešovského kraja.

Lubovnianska knižnica v Starej

Lubovni je jedinou verejnou knižnicou v meste a regióne, ktorá poskytuje základné a špeciálne knihovnícke služby šesť dní v týždni, čím plní svoju povinnosť poskytovať slobodný prístup

k informáciám. Profilovaním a aktualizáciou svojho knižničného fondu a organizovaním podujatí prispieva pomáha rozvíjať kritické myslenie u svojich používateľov. Medzi vyhľadávané aktivity zamerané na podporu čítania detí patrí napríklad podujatie *Stonožkové čítanie* alebo súťaž *Kráľ čitateľov*.

Podduklianskej knižnici vo Svidníku

patrí nielen v Prešovskom kraji, ale na celom Slovensku primát v poskytovaní knižnično-informačných služieb prostredníctvom bibliobusu

v obciach okresov Svidník a Stropkov. Knižnica úspešne rozvíja aj komunitné aktivity, pričom spolupracuje s Okresnou organizáciou Rusínskej obrody, s Regionálnou organizáciou Zväzu Rusínov a Ukrajincov vo Svidníku, s mestom Svidník, Regionálnym úradom verejného zdravotníctva so sídlom vo Svidníku, s denným stacionárom Atrium, so sociálnym zariadením Senior dom Svida, s Úniou nevidiacich a slabozrakých, s občianskymi združeniami a i.

Hornozemplínska knižnica vo

Vranove nad Topľou získala historicky prvé ocenenie titul *Knižnica roka 2018* v kategórii regionálna knižnica.

Tento titul udeľuje Ministerstvo kultúry SR za výsledky dosiahnuté pri plnení stanovených knižničných parametrov v príslušnom roku. Knižnica získala tento titul najmä vďaka projektu *Tradície a remeslá v dreve – Poľsko-slovenská etnografická cesta*, ktorý pripravila v spolupráci s obcou Malá Domaša, za realizáciu komunitného podujatia *Komunitná knižnica* a za významné počiny v oblasti skvalitňovania knižnično-informačných služieb – projekt FABLABIK. Je to ocenenie práce celého kolektívu, filozofie knižnice a jej marketingu.

V súčasnosti je vranovská knižnica jediným kultúrnym zariadením vo svojom regióne, ktoré podporuje rozvoj čitateľských návykov a ponúka príjemné miesto na stretávanie v komunite. Je miestom, kde môžu deti užitočne tráviť voľný čas. Pomáha pri príprave do školy, organizuje aktivity pre skupiny detí a detský letný tábor, umožňuje stretávanie seniorov a detí na IT kurzoch, realizuje tvorivé dielne (jedni učia druhých) a i.

Knižnice Prešovského samosprávneho kraja slúžia čitateľom, používateľom a návštevníkom celého regiónu. Takmer každá knižnica má svoje veľké plány do budúcnosti spojené s novými, zaujímavými projektmi. Ľudský aj odborný potenciál, ktorým disponujú knižnice, sa úspešne využíva na ich rozvoj, aby sa stali nielen dôstojným stánkom kultúry a vzdelávania, ale aj obyčajného ľudského stretávania a zblížovania sa.